तपसायोगेनतद्बलेनेत्यर्थः अंतर्भूतेनआंतरेणनतुसमित्कुशाज्यपयआदिबाह्यद्रव्यसाध्येनभास्वताचैतन्यप्रकाशवतादिविहार्दाकाशेसूर्यादिकंतपसायोगेनभासते यावान्वाअयमाकाशस्तावानेषोंतर्हृदयआ काशउभेअस्मिन्द्यावापृथिवीअंतरेवसमाहितेउभावग्निश्चवायुश्चसूर्याचंद्रमसावित्यादिश्रुतेः सर्वस्यतदंतर्गतत्वावगमात् अतएवयोगिनांव्यवहितादिसाक्षात्कारउपपद्यते ॥ १५॥ प्रकाशोविकसनंफलमित्य र्थः तपसोयोगस्य संशब्दितंयोगिनस्तंप्रपश्यंतिभगवंतंसनातनमितिसर्वत्रख्यातंज्ञानहेतुत्वेन तस्यस्वलक्षणंअसाधारणंरूपं रजस्तमोघ्नंप्रवृत्त्यावरणयोर्नाशकं कर्मवैराग्यपूर्वकंवेदांतश्रवणं ॥ १६ ॥ तपो विशेषावाह ब्रह्मेति ॥ १७ ॥ १८ ॥ वैमनस्यंवैराग्यंविषयेशब्दादौ करणानिइंद्रियाणि अस्यशिष्टान्नभुजः तन्मात्रंआहारमात्रंनतुधनादिकंशिष्टेभ्योप्यादद्यात् ॥ १९ ॥ एवंविधसाधनसंपत्त्यभावेपिमो क्षेउपायांतरमस्तीत्याह अंतेति तत्ज्ञानं अंतकालेबलोत्कर्षात्कुर्यात्यज्ज्ञानंयोगयुक्तेनमनसाशनैःउपपद्यतेइत्यन्वयः अयमाशयः आदिपर्वणिविष्ण्वनुग्रहाद्देवाअमृतंलेभिरे राहुस्तुच्छलेनामृतार्थीदेवपं क्तिस्थोदेहभेदेनसहैवतल्लेभेइत्युपाख्यातं तत्राख्यायिकानांस्वार्थेतात्पर्याभावात्ततःकश्चिद्विधेयोर्थउन्नेयः सचयथोक्तसाधनानुष्ठानात्सात्विकामुक्तिभाजःस्युः असात्विकोपिमोक्षक्षेत्रेमरणकालेमुक्तिमा

त्रैलोक्यंतपसाव्याप्तमंतर्भूतेनभास्वता ॥ सूर्यश्चचंद्रमाश्चैवभासतस्तपसादिवि ॥ १५ ॥ प्रकाशस्तपसोज्ञानंलोकेसंशब्दितंतपः ॥ रजस्तमोघ्नंयत्कर्मतपसस्त त्स्वलक्षणं ॥ १६ ॥ ब्रह्मचर्यमहिंसाचशारीरंतपउच्यते ॥ वाङ्मनोनियमःसम्यङ्मानसंतपउच्यते ॥ १७ ॥ विधिज्ञेभ्योद्विजातिभ्योग्राह्यमन्नंविशिष्यते ॥ आ हारनियमेनास्यपाप्माशाम्यतिराजसः ॥ १८ ॥ वैमनस्यंचविषयेयांत्यस्यकरणानिच ॥ तस्मात्तन्मात्रमादद्याद्यावदत्रप्रयोजनं ॥ १९ ॥ अंतकालेबलोत्क र्षाच्छनैःकुर्यादनातुरः ॥ एवंयुक्तेनमनसाज्ञानंयदुपपद्यते ॥ २० ॥ रजोवर्ज्योप्ययंदेहीदेहवाञ्छब्दवच्चरेत् ॥ कार्यैरव्याहतमतिर्वैराग्यात्प्रकृतौस्थितः ॥ २१ ॥

मोतीति तथाआश्वमेधिकेसंवर्तमरुत्तीयेकाश्यांवसतःसंवर्तस्यशवदर्शनेनशिवदर्शनसिद्धिःसूचिता तेनकाश्यांमृतस्यशिवत्वेनतत्प्रतिमावत्तच्छरीरस्यलिंगत्वंसूच्यते तथाइहापिबलोत्कर्षात्अंतकालेज्ञानंकुर्या दित्युच्यते तेनसर्वेणैतेनवाक्यसंदर्भेणअत्रहिजंतोःप्राणेषूत्क्रममाणेषुरुद्रस्तारकंब्रह्मव्याचष्टेयेनासावमृतीभूत्वामोक्षीभवतितस्माद्विमुक्तमेवनिषेवेताविमुक्तंनविमुंचेदित्यस्याःश्रुतेरर्थःकाश्यांम्रियमाणस्यरुद्रमु खात्तारकोपदेशप्राप्त्यामुक्तिप्राप्तिरितिसमस्तपुराणोपबृंहितःसूचितइतिगम्यते बलोत्कर्षादतियत्नेनकाश्यांवासात् अंतकालेज्ञानंकुर्यादीशोपदेशात्संपादयेत् ॥ २० ॥ एवंमोक्षेसाधनांतरमुक्त्वाआपेक्षिकत्वमप्या ह रजइति अयंदेहीरजोवर्ज्यःबाह्येंद्रियप्रवृत्तिशून्यःसमाधौसंत्यक्तस्थूलदेहोपिदेहीपुरुषःदेहवान्भूत्वाशब्दवत्शब्दादिमत्कार्यसूक्ष्मशरीरंचरेत्अनुचरेत् यस्तुकार्यैरव्याहतमतिःसवैराग्यात्सूक्ष्मभोगेष्व पिनिस्पृहःप्रकृतौलीयतेनतुप्रकृतेःपरंपुरुषंप्राप्नोति अयंभावः स्थूलसूक्ष्मकारणशरीरैर्मुक्तोयोगीसद्योमोक्षमश्नुते स्थूलमात्रविहीनोविदेहः स्थूलसूक्ष्माभ्यांविहीनःप्रकृतिलयः एतौहिसुषुप्तिस्थवत्उत्तर कक्ष्यांप्रविविक्षंतौमध्येलयेनाभिभूतौनिर्विकल्पंपदमनुभवतइवअतएवतयोरसंप्रज्ञातःसंसारहेतुः तथाचसूत्रितं भवप्रत्ययोविदेहप्रकृतिलयानामिति ॥ २१ ॥

Digitized by Google